

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Місіс Макгілікаді, важко відсапуючись, ішла по платформі, намагаючись не відстати від носія, якому довірила валізу. Місіс Макгілікаді була низенька й гладка, а носій — високий і ступав широкими кроками. До того ж місіс Макгілікаді несла чималу кількість пакунків — різдвяні подарунки, які накупила. Тому перегони були нерівними, і носій уже завернув за ріг платформи, тоді як місіс Макгілікаді досі пленталася по її прямій частині.

На першій платформі людей було ще не так багато, бо потяг щойно відійшов, але на нічийній землі за нею натовп утворював справжню круговерть, поспішаючи в кількох напрямках водночас: у підземку та з підземки, до камер схову, чайних кімнат, довідкового бюро, до таблиць із розкладом потягів, які відбували й прибували, до зовнішнього світу.

Місіс Макгілікаді та її пакунки штовхали в усі боки й з усіх боків, але нарешті вона дійшла до входу на третю платформу й поклала один пакунок собі під ноги, поки шукала в сумочці квиток, що надавав їй право пройти на платформу повз суворого залізничника в уніформі, який стояв на вході.

У цю мить голос, хрипкий, але досконало поставлений, заговорив у неї над головою.

— Потяг, який стоїть на третій платформі, — повідомив їй голос, — відбуває о четвертій годині п'ятдесят хвилин до станції Чедмаут із зупинками в Брекгемптоні, Мілчестері, Вейвертоні, Карвіл Джанкшені, Роксетері. Пасажирів, які їдуть до Брекгемптона й Мілчестера, просимо сідати в останній вагон. Пасажирів до Вейнкея мають зробити пересадку в Роксетері.

Пролунав клік, і голос замовк, а потім знову озвався, повідомивши, що на дев'яту платформу о четвертій годині тридцять п'ять хвилин прибуває потяг із Бірмінгема й Волвергемптона.

Місіс Макгілікаді знайшла свій квиток і показала його. Залізничник на вході до платформи пробив його й пробурмотів:
— Праворуч — у хвості потяга.

Місіс Макгілікаді побралася сходами вгору на платформу й знайшла свого носія, що зі змученим виглядом дивився в порожнечу, стоячи біля дверей вагона третього класу.

— Ось ваш вагон, леді.

— Я їду в першому класі, — повідомила його місіс Макгілікаді.

— Ви мені цього не сказали, — пробурчав носій, зневажливо ковзнувши поглядом по її картатому, схожому на чоловіче твідовому пальті.

Місіс Макгілікаді, яка йому це *сказала*, не стала, проте, сперечатися. Вона надто засапалася.

Носій підняв валізу й поніс її до сусіднього вагона, де місіс Макгілікаді влаштувалася вельми зручно, сама-одна на весь вагон. Потяг о 4:50 не користувався особливою популярністю, пасажирів першого класу віддавали перевагу або швидшому ранішньому експресові, або потягові, який відходив о 6:40, бо в ньому був вагон-ресторан. Місіс Макгілікаді подала носієві його чайові, які той прийняв із розчаруванням, явно вважаючи, що такі чайові мають давати пасажирів третього класу, а не першого. Проте місіс Макгілікаді, хоч і готова витратити гроші на зручну поїздку після нічної подорожі з півночі та гарячкової біганини по крамницях протягом цілого дня, ніколи не була прихильницею екстравагантного роздавання чайових.

Вона вместилася на м'яких подушках і розгорнула журнал. Через п'ять хвилин паровоз засвистів, і потяг рушив. Журнал

вислизнув із руки місіс Макгілікаді, її голова впала набік, і через три хвилини вона вже спала. Проспала вона тридцять п'ять хвилин і прокинулася зі свіжою головою. Поправивши капелюха, що зсунувся набік, вона випросталася й подивилася з вікна на навколишній краєвид, який встигала побачити. Було вже зовсім поночі цього похмурого й туманного грудневого дня — до Різдва залишалось тільки п'ять днів. Лондон був темний і похмурий, сільська місцевість здалася їй не кращою, хоч іноді вона весело спалахувала пучками яскравого світла, коли потяг на великій швидкості проминав містечка та станції.

— Останній чай на сьогодні, — повідомив провідник, несподівано розчинивши двері з коридору й з'явившись у них, наче джин.

Місіс Макгілікаді вже пила чай у великому універмазі. На ту хвилину їй не хотілось ані їсти, ані пити. Провідник пішов далі по коридору, повторюючи свій монотонний крик. Місіс Макгілікаді подивилася на полицю, де лежали її пакунки, зі справжньою втіхою в погляді. Рушники для обличчя були саме такої ціни й такі м'які, як їй хотілося, «космічна рушниця» для Роббі й кролик для Джин були надзвичайно високої якості, а вечірня жакетка цілком задовольняла її саму: тепла, проте елегантна. А пуловер для Гектора... Місіс Макгілікаді не переставала подумки захоплюватися своїм розумом і практичною розважливістю у виборі подарунків.

Її задоволений погляд обернувся до вікна, повз нього прошелестів на великій швидкості потяг, який ішов назустріч, шибки у вікнах задеренчали й примусили її стрепенутися. Потяг, у якому їхала місіс Макгілікаді, постукуючи на стрілках, проминув станцію.

Потім несподівано він почав стишувати хід, певно, підкоряючись сигналу семафора. Протягом кількох хвилин він повз

уперед, потім зупинився, через короткий час знову рушив далі. Їх проминув ще один зустрічний потяг, хоч і не з таким оглушливим брязкотом, як перший. Потяг, у якому їхала місіс Макгілікаді, знову став набирати швидкість. У ці хвилини ще один потяг, який тепер їхав у тому самому напрямку, що й вони, став швидко наблизитися до них, і в якусь мить навіть здалося, що два потяги зіштовхнуться. Потім деякий час вони їхали паралельно: то один їхав трохи швидше, то другий. Місіс Макгілікаді дивилася зі свого вікна, намагаючись зазирнути у вікна навпроти. Більшість фіранок були опущені, але іноді в тих вагонах можна було бачити пасажирів. Другий потяг був не дуже наповнений, і багато вагонів були зовсім порожні.

У ту мить, коли стало здаватися, що обидва потяги стоять на місці, фіранку у вікні одного з вагонів підкинуло вгору, наче поривом вітру. Місіс Макгілікаді зазирнула в освітлений вагон першого класу, який був від неї на відстані лише кількох футів.

Вона судомно хапнула ротом повітря й підхопилася на ноги.

Стоячи спиною до вікна й до неї, якийсь чоловік стискав руками горло жінки, що дивилася на нього, і повільно та невблаганно душив. Очі в неї вибалушилися з очниць, обличчя було червоне й налите кров'ю. Поки місіс Макгілікаді дивилася, приголомшена й зачарована, настав кінець; тіло жінки обм'якло й посунулося вниз у його руках.

У цю мить поїзд місіс Макгілікаді знову пригальмував, а другий став набирати швидкість. Він поїхав уперед і через хвилину або дві зник із виду.

Рука місіс Макгілікаді майже підсвідомо вхопилася за шнур стоп-сигналу, але потім завагалася. Який сенс було зупиняти поїзд, у якому їхала вона сама? Жакіття, яке вона бачила так близько перед собою, та незвичні обставини паралізували її тіло. Треба було негайно вжити якихось заходів — але яких?

Двері до її купе відчинилися, і контролер сказав:

— Ваш квиток, будь ласка.

— Щойно задушили жінку, — сказала вона. — У потязі, який зараз нас проминув. Я це бачила на власні очі.

Контролер подивився на неї із сумнівом у погляді.

— Пробачте, що ви сказали, мем?

— Чоловік задушив жінку! У потязі. Я все бачила — крізь вікно.

І вона показала пальцем на те вікно, крізь яке все бачила.

Контролера, здавалося, опанували глибокі сумніви.

— Задушив? — запитав він із недовірою в голосі.

— Так, задушив! Я на власні очі бачила, як він її задушив. Ви мусите негайно вжити якихось заходів!

Контролер вибачливо кахикнув.

— А вам не здається, мем, що ви трохи задрімали... і той... — він тактовно урвав своє припущення.

— Я й справді трохи задрімала, але якщо ви думаєте, що мені це наснилося, то помиляєтеся. Кажу вам, я все бачила на власні очі.

Очі контролера впали на розгорнутий журнал, який лежав на її сидінні. На розкритій сторінці чоловік душив дівчину, тоді як інший чоловік, у дверях, погрожував їм обом, націлившись із револьвера.

Контролер сказав із переконаністю в голосі:

— А вам не здається, мем, що ви читали цікаву історію і, читаючи її, задрімали, а коли прокинулися, то думки у вашій голові трохи перемішалися, і ви...

Місіс Макгілікаді урвала його.

— Я все бачила на власні очі, — сказала вона. — Я вже не спала, як і ви тепер не спите. І я дивилася крізь вікно потяга, який був навпроти, і бачила, як чоловік душить

жінку. І я тепер хочу знати, що ви маєте намір із цим робити?

— Ну... знаєте, мем...

— Ви думаєте вжити якихось заходів?

Контролер неохоче зітхнув і подивився на свого годинника.

— Ми будемо в Брекгемптоні десь хвилин через десять. Я повідомлю там, що ви мені сказали. У якому напрямку йшов потяг, про який ви розповідаєте?

— У тому самому, у якому їдемо й ми, звичайно ж. Хіба я могла б щось побачити, якби потяг промчав повз мої вікна в протилежному напрямку?

Контролер мав такий вигляд, наче думав, що місіс Макгілікаді здатна побачити все там, куди її занесе фантазія. Одначе залишався чемним.

— Ви можете покластися на мене, мем, — сказав він. — Я передам ваше повідомлення куди слід. Чи не назвали б ви мені своє прізвище та адресу?.. Про всяк випадок...

Місіс Макгілікаді назвала йому адресу, де вона збиралася прожити протягом кількох наступних днів, та адресу свого постійного місця проживання в Шотландії, і він записав ці дані до свого нотатника. Після чого пішов геть із виглядом чоловіка, який виконав свій обов'язок й успішно розв'язав проблему, що постала з вини надокучливого представника пасажирської публіки.

Місіс Макгілікаді знову залишилася сама — вона спохмурніла й відчувала певне невдоволення. Чи справді контролер передасть її повідомлення куди слід? Чи він просто намагався її заспокоїти. Вона туманно припускала, що в поїздах було чимало жінок, цілком переконаних у тому, що їм пощастило розкрити комуністичну змову, з великими труднощами врятуватися від смерті, що вони бачили летючі тарілки

й космічні кораблі інопланетян, або повідомляли про вбивства, яких ніколи не було. Якщо той чоловік сприйняв її, як одну з таких...

Потяг уповільнив хід, клацаючи колесами по стрілках і просуваючись між яскравих вогнів великого міста.

Місіс Макгілікаді відкрила сумочку, дістала звідти квитанцію — бо іншого паперу в неї там не було — швиденько написала кілька слів на звороті своєю кульковою авторучкою, поклала в порожній конверт, який, на щастя, у неї знайшовся, заклеїла його й надписала адресу.

Потяг повільно під'їхав до платформи, яка вирувала людсьми. Усюдисущий металевий голос повідомив:

— Потяг, який щойно прибув на першу платформу, відбуває о п'ятій годині тридцять вісім хвилин до Чедмаута із зупинками в Мілчестері, Вейвертоні, Роксетері. Пасажирів на Маркет-Бейзинг просимо перейти на третю платформу, де стоїть їхній потяг. Потяг у першому глухому куті піде на Кербері з усіма зупинками.

Місіс Макгілікаді окинула платформу тривожним поглядом. Так багато людей і так мало носіїв! Але ось один із них! Вона покликала його авторитетним голосом.

— Носію! Будь ласка, негайно віднесіть це повідомлення до офісу начальника станції.

Вона подала йому конверт, а з конвертом шилінг.

Потім, зітхнувши, сіла й відхилилася назад. Тепер вона зробила все, що могла. На мить її думка затрималася на шилінгу... Вистачило б і шістьох пенсів...

Її уява повернулася до сцени, свідком якої вона щойно була. Жахливо, справді жахливо... Вона була жінкою з міцними нервами, але тепер їй не вдавалося стримати тремтіння. Яка дивна, яка фантастична подія сталася з нею, Елспетою

Макгілікаді! Якби фіранка на тому вікні не злетіла вгору... Але, звичайно, так вирішило Провидіння.

Провидіння захотіло, щоб вона, Елспета Макгілікаді, стала свідком убивства. Вона похмуро стулила губи.

Пролунали голоси, засвистіли свистки, загримали, зачинаючись, двері. Потяг о п'ятій годині тридцять вісім хвилин відійшов від станції Брекгемптон. Через годину й п'ять хвилин він зупинився в Мілчестері.

Місіс Макгілікаді зібрала свої пакунки, узяла валізу й вийшла на перон. Вона подивилася в обидва боки платформи. В її голові промайнула та сама думка, що й раніше. Носіїв явно бракує. Ті, кого вона бачила, переносили мішки з поштою й розвантажували багаж. Певно, залізнична адміністрація вважала, що пасажирів тепер самі мають носити свої валізи. Але ж вона не могла нести свою валізу, і парасольку, й усі пакунки. Доведеться їй зачекати. Зрештою вона все ж таки знайшла носія.

— Таксі?

— Мене тут зустрінуть, я сподіваюся.

За межами станції Мілчестер до них підійшов водій таксі, який дивився на потік пасажирів, що виходили в місто. Він запитав м'якою місцевою говіркою:

— Ви місіс Макгілікаді? До Сент-Мері-Мід?

Місіс Макгілікаді підтвердила, що це справді вона. Носій одержав свої чайові, не надто щедрі, але цілком прийнятні. Автомобіль із місіс Макгілікаді, її валізою та пакунками від'їхав у ніч. Він мав проїхати дев'ять миль. Місіс Макгілікаді сиділа в машині випростана й ніяк не могла розслабитися. Її почуття вимагали, щоб вона поділилася ними з кимось. Нарешті таксі заїхало до села, звернуло в знайому вулицю й зупинилося біля пункту свого призначення. Місіс Макгілікаді вийшла з машини й рушила доріжкою, яка була вистелена цеглою, до дверей.

Водій заніс її валізу й пакунки у двері, коли їх відчинила вже немолода служниця. Місіс Макгілікаді перетнула хол, де у відчинених дверях вітальні на неї вже чекала господиня дому — тендітна стара леді.

— Елспето!

— Джейн!

Вони поцілувалися, і без будь-якого вступу або попередньої пустої балачки місіс Макгілікаді схвильовано вигукнула:

— О, Джейн! Ти цього не можеш собі уявити! Я щойно була свідком убивства!

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

I

Залишаючись вірною науці, яку отримала від матері та бабусі, — справжня леді ніколи не повинна бути ані шокованою, ані здивованою, — міс Марпл лише підняла брови й похитала головою.

— Я можу тільки поспівчувати тобі, Елспето, — сказала вона, — що ти мусила пережити таке незвичайне потрясіння. Думаю, тобі ліпше негайно про все мені розповісти.

Саме цього й прагнула насамперед місіс Макгілікаді. Дозволивши своїй господині підвести себе ближче до вогню, вона сіла, скинула рукавички й почала свою розповідь, наповнену такими незвичайними подробицями.

Міс Марпл вислухала її з великою увагою. Коли місіс Макгілікаді нарешті замовкла, щоб перевести дух, міс Марпл сказала рішучим голосом:

— Думаю, для тебе зараз найкраще, моя любя, піти нагору, скинути капелюха й умитися. Потім ми повечеряємо — і протягом вечері не станемо навіть торкатися цієї теми. Після

вечері ми зможемо обговорити її детальніше й розглянути з усіх боків те, що тобі сьогодні довелося пережити.

Місіс Макгілікаді погодилася на цю пропозицію. Обидві дами повечеряли, обговорюючи, поки їли, різні аспекти життя в селі Сент-Мері-Мід. Міс Марпл розповіла своїй гості про загальну недовіру до нового органіста, про нещодавній скандальний випадок із дружиною аптекаря й коротко згадала про ворожнечу, яка виникла між шкільною вчителькою та сільською владою. Потім торкнулися в розмові квітів, які вирощували у своїх садках міс Марпл та місіс Макгілікаді.

— Півонії, — сказала міс Марпл, підводячись із-за столу, — найменш передбачувані. Вони або приживаються, або ні. Але якщо приживаються, то залишаються з тобою на все життя, а сьогодні ми вже маємо нові й справді чудові різновиди.

Вони знову сіли біля каміна, і міс Марпл принесла два старовинні вотерфордські келихи з наріжного буфету, а з іншого буфету — пляшку вина.

— Сьогодні ввечері ти не питимеш каву, Елспето, — сказала вона. — Ти вже й так надто збуджена (і не дивно!) і наврояд чи зможеш заснути. Я приписую тобі келих мого вина з первоцвіту, а згодом, можливо, ти вип'єш філіжанку чаю з ромашки.

Місіс Макгілікаді погодилася з цими пропозиціями, і міс Марпл налила їй вина.

— Джейн, — сказала місіс Макгілікаді, зробивши пробний ковток, — ти ж не думаєш, що все це мені наснилося або уявилося?

— Звичайно, ні, — сказала міс Марпл тоном глибокого розуміння.

Місіс Макгілікаді зітхнула з полегкістю.

— Той контролер у поїзді, — сказала вона. — Він саме так подумав. Він був дуже чемний, але все одно...

— Я думаю, Елспето, то була цілком природна реакція за тих обставин. Твоя розповідь звучала, — і справді вона такою була, — як геть неймовірна історія. І ти була для нього цілковитою незнайомкою. Щодо мене, то я не маю найменшого сумніву: усе, про що ти мені розповіла, справді бачила на власні очі. То була подія надзвичайна — але аж ніяк не неможлива. Я сама добре пам'ятаю, як цікаво було мені дивитися у вікна потяга, що їхав поруч із тим, у якому їхала я, адже там нерідко відбувалися події, що їх я могла спостерігати майже впритул. Пам'ятаю, одного разу мала дівчинка гралася з плюшевим ведмедиком і несподівано кинула ним у гладкого чоловіка, який спав у кутку вагона, той стрепенувся й прокинувся, і вигляд у нього був украй обурений, а інші пасажери, дивлячись на нього, весело сміялися. Я бачила їх усіх дуже виразно. Згодом я могла б точно описати, який вони мали вигляд і в якому одязі були.

Місіс Макгілікаді вдячно кивнула:

— Саме так усе було й зі мною.

— Ти кажеш, що чоловік стояв до тебе спиною. То ти не бачила його обличчя?

— Ні.

— А жінку ти описати можеш? Вона була молода, стара?

— Досить молода. Десь років тридцять або тридцять п'ять, якщо не помиляюся. На жаль, точніше сказати не можу.

— Симпатична?

— Знову ж таки сказати не можу. Її обличчя, розумієш, було геть спотворене...

Міс Марпл швидко сказала:

— Так, так, я розумію. Як вона була вдягнена?

— У пальті з хутром, пальто невідомого мені крою, а хутро якогось світлого кольору. Без капелюха. Волосся — біляве.

— А як щодо чоловіка — ти не помітила чогось такого, що запам'яталося б тобі?

Місіс Макгілікаді на коротку мить задумалася, перш ніж відповіла:

— Досить високий — і темноволосий, думаю. На ньому було важке пальто, тому я не могла добре роздивитися будову його тіла. Не надто багато, щоб робити якісь висновки, — розчаровано додала вона.

— Це вже щось, — не погодилася з нею міс Марпл. Вона зробила паузу, потім сказала: — А ти цілком переконана, що та жінка була мертва? Твоя уява тебе не обманює?

— Вона була мертва, я не могла помилитися. У неї вивалився язик і... Мені не хотілося б про це говорити...

— Гаразд, моя любя, не говори, — швидко промовила міс Марпл. — Гадаю, завтра вранці ми знатимемо більше.

— Завтра вранці?

— Я маю підстави сподіватися, що вранішні газети напишуть про це. Після того, як той чоловік напав на неї і вбив її, він мусив мати проблеми з трупом. Куди він його міг подіти? Імовірно, він вийшов із поїзда на першій зупинці — до річч, ти пам'ятаєш, вагон був спальний?

— Ні.

— У такому разі цей потяг не йшов далеко. Він майже напевне зупинився в Брекгемптоні. Тоді, вельми ймовірно, твій убивця покинув потяг у Брекгемптоні, примостивши тіло на сидінні в кутку й прикривши обличчя комірком пальта, аби відразу не помітили, що вона мертва. Атож, я думаю, він учинив саме так. Але хай там як, а тіло знайдуть дуже скоро — я думаю, повідомлення про те, що в поїзді знайдено

мертву жінку, майже напевне буде надруковане в ранкових газетах, де ми його й прочитаємо.

II

Але в ранкових газетах такого повідомлення не було.

Міс Марпл і місіс Макгілікаді, переконавшись у цьому, закінчили свій сніданок у мовчанці. Обидві міркували.

Після сніданку вони прогулялися в садку. Але цього разу навіть така цікава пригода, як прогулянка в садку, не спричинила звичного ентузіазму. Міс Марпл справді хотіла привернути увагу гості до тих рідкісних рослин, які вона посадила на штучно викладених декоративних гірках, але робила це вкрай неуважно. А місіс Макгілікаді не переходила за своїм звичаєм у контратку, перераховуючи свої власні надбання.

— Звичайно, сад у мене не такий, яким би мав бути, — сказала міс Марпл, але вона й далі говорила неуважно. — Доктор Гейдок категорично заборонив мені нахилитися або ставати навколішки — а ти тільки подумай, що можна зробити, не нахиляючись і не опускаючись навколішки? Є, правда, старий Едвардс — але він такий упертий. І взагалі всі садівники, яких ми наймаємо лише тимчасово, набувають поганих звичок — тільки й знають, що пити чай, бити байдики, а справжньої роботи від них не дочекаєшся.

— О, я це знаю, — сказала місіс Макгілікаді. — Мені, звичайно, ніхто не забороняв нахилитися, але справді, коли ти добре попоїси, а вже й так набрала тіла, — вона подивилася на свої розкішні форми, — то не встигнеш нахилитися, як з'являється печія.

Запала мовчанка, а тоді місіс Макгілікаді зупинилася, твердо впершись ногами в землю, й обернулася до подруги.

— Ну то що? — запитала вона.